

Ερμηνεία της εικόνας της Μεταμόρφωσης του Κυρίου: Η εμπειρία της “θέας Θεού”

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Σε αντιπαράθεση με τους δύο προφήτες που στέκονται ακίνητοι οι τρεις απόστολοι κάτω από τα πόδια του Χριστού, έντρομοι με όσα συμβαίνουν, απεικονίζονται πεσμένοι πρηνείς. Τυφλωμένοι από τη Θεοφάνεια, τη θεϊκή ενέργεια, αποδίδονται σε στάσεις έντονης κατάπληξης και διακατέχονται από μεγάλη ταραχή και αναστάτωση, εικονογραφώντας τη μαρτυρία του Ματθαίου: «Καί ἀκούσαντες οἱ μαθηταί ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν καί ἐφοβήθησαν σφόδρα» (17:6). Στην Αγία Γραφή έχουμε ακόμα ένα παράδειγμα όπου ο άνθρωπος αδυνατεί να αντικρίσει τη θεϊκή παρουσία: το πρόσωπο του Μωυσή μετά την κάθοδό του από το Σινά ακτοβολούσε το θείο φως, ώστε ο λαός των Ισραηλιτών δεν μπορούσε να τον αντικρίσει (Έξοδ. 34, 27-37).

Η ενέργεια του φωτός της θεϊκής φύσης του Χριστού μεταμορφώνει σε φως τους αποστόλους που έχουν χάσει κάθε δυνατή ανθρώπινη ισορροπία. Πραγματικά οι απόστολοι Πέτρος, Ιάκωβος και Ιωάννης εκλέγονται για τη ζωντάνια τους ως «ἐπόπται γεννηθέντες τῆς ἐκείνου μεγαλειότητος... σύν αὐτῷ ὄντες ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ» (Β' Πέτρ. 1:16-18). Ο επιδέξιος τρόπος που αποδίδονται οι στάσεις των αποστόλων με τις τρομαγμένες εκφράσεις τους δημιουργεί μια δραματική εντύπωση σε σύγκριση με την ήρεμη μεγαλοπρέπεια και «άχρονη» στάση των μορφών που απεικονίζονται στο πάνω μέρος της σκηνής. Αν η ακινησία εκφράζει την ειρήνη του Θεού και την υπεράνθρωπη ζωή, η κινητικότητα αντίθετα μαρτυρεί την ατέλεια της πνευματικής ζωής, δηλαδή την αμαρτωλή κατάσταση του ανθρώπου. Άλλωστε η ίδια η έννοια της κίνησης και ταραχής ανήκει στο γήινο κόσμο, την κατώτερη επικράτεια και όχι στην ουράνια πολιτεία.

Οι ύμνοι που ακούγονται στις 6 Αυγούστου, την ημέρα που γιορτάζεται η Μεταμόρφωση τονίζουν ότι η θεϊκή δόξα φανερώνεται στους αποστόλους ανάλογα με τη δυνατότητα και το μέτρο δεκτικότητας του καθενός να τη δεχτεί. Οι στάσεις τους συμβολίζουν τους διαφορετικούς τρόπους που οι άνθρωποι αντιδρούν μπροστά στη θεία αποκάλυψη. Έτσι ο Ιωάννης, ο μικρότερος απ' αυτούς, στη μέση, και ο Ιάκωβος δεξιά με το πράσινο ένδυμα πετιούνται στο έδαφος κρατώντας το πρόσωπό τους, μη μπορώντας να αντικρίσουν τη θεϊκή ακτινοβολία, ενώ ο Πέτρος αριστερά, ο μεγαλύτερος, κρατάει μεν με το αριστερό χέρι το πρόσωπό του, το έχει όμως στραμμένο προς τα επάνω. Ταυτόχρονα με αυτό τον τρόπο αποδίδεται και σεβασμός στο συμβολισμό των ηλικιών.

Η «θέα Θεοῦ» θεωρούνταν από τους πιστούς Ιουδαίους και χριστιανούς ως η ἥψιστη εμπειρία και αρετή που θα μπορούσε να γνωρίσει ο άνθρωπος: «Ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν», εἶπε ο Μωυσής στο Θεό (Εξοδ. 33:18). Η εμπειρία όμως αυτή φαίνεται και σαν κάτι το ακατόρθωτο: «Θεόν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε», γράφει ο Ιωάννης στο Ευαγγέλιό του (Ιωάν. 1:18). Εδώ στο Θαβώρ οι τρεις μαθητές γίνονται αδιάψευστοι μάρτυρες μιας στιγμιαίας εμφάνισης της θεϊκής δόξης: «θεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ» (Ιωάν. 1:14). Ο λόγος δεν ήταν τυχαίος: παραβρέθηκαν (σύμφωνα με το ιδιόμελο στιχηρό του εσπερινού της εορτής) στο λαμπρό εκείνο γεγονός, «ἵνα θεωρήσαντες τὰ θαυμάσια» του Ιησού «μὴ δειλιάσωσι τὰ παθήματα» αὐτοῦ αργότερα με τη σταύρωση. Ἄλλωστε ἓνας ἄλλος σκοπός της Μεταμόρφωσης του Χριστοῦ ἦταν και η προαγγελία «τῆς Ἀναστάσεως».

Ο ἅγιος Γρηγόριος Παλαμάς λέγει για τους τρεις μαθητές, μάρτυρες της σκηνής: «Οὐκοῦν οὐδέ τό φῶς ἐκεῖνο αἰσθητόν, οὐδέ οἱ ὁρῶντες αἰσθητικοῖς ἀπλῶς ὀφθαλμοῖς, ἀλλά μετασκευασθεῖσι τῇ δυνάμει τοῦ θείου Πνεύματος» (Migne P.G. 151, 433B). Πιο κάτω λέει πάλι: Αὐτός που θεωρεῖ το θείο φως, θεωρεῖ το μυστήριο του Θεοῦ. Αὐτό το υπερπηδημένο κατώφλι εἶναι η «ὑποστατική ὡραιότητα», ο θεῖος Μυσταγωγός, το Ἅγιο Πνεῦμα. Να γιατί ο Μέγας Βασίλειος εἶπε ὅτι το φως που ἔλαμψε στο Θαβώρ κατά τη Μεταμόρφωση του Χριστοῦ αποτελεί το προοίμιο της δόξης του κατά τη Δευτέρα Παρουσία.

Ὅταν ο Πέτρος εἶδε το Χριστό σε πλήρη δόξα και τους δύο προφῆτες να στέκουν πλάι του, πρότεινε: «Ἐπιστάτα, καλόν ἐστίν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· καί ποιήσωμεν σκηνάς τρεῖς, μίαν σοί καί μίαν Μωυσεῖ καί μίαν Ἡλίας». Καθώς μιλούσε, «...ἐγένετο νεφέλη καί ἐπεσκίασεν αὐτούς...καί φωνή ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα· Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός· αὐτοῦ ἀκούετε» (Λουκ. 9:33-35). Αποκαλύπτεται ἔτσι ο Πατέρας «ἐν φωνῇ» και το Ἅγιο Πνεῦμα «ἐν νεφέλῃ». Ο Πατήρ μαρτυρεῖ για τη θεία γενεαλογία του Ιησού, για να καταλάβουν αργότερα οι μαθητές ὅτι το πάθος του ἦταν εκούσιο: «Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱός τοῦ ἀνθρώπου, καί ὁ Θεός ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ» (Ιωάν. 13:31). Ταυτόχρονα η Μεταμόρφωση του «ἀναβαλλομένου τό φῶς ὡς ἱμάτιον» Σωτήρα ἀποκαλύπτει το πρόσωπο του Χριστοῦ, του ἀγαπημένου και υπερβατικού Υἱοῦ, που κατέχει την ἴδια δόξα με τον Πατέρα· παράλληλα θυμίζει ὅτι ο ἄνθρωπος εἶναι φτιαγμένος «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ.

Η εἰκόνα του ἀγιογράφου του δωδεκάορτου της μονῆς Διονυσίου ἀποτελεῖ τη μοναδική εἰκονογραφική παραλλαγή του θέματος της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα. Ο τεχνίτης εἰκονογράφος ἀκολουθώντας επακριβῶς τις ευαγγελικές διηγήσεις συμπεριλαμβάνει στη σύνθεσή του δίπλα στο κεντρικό θέμα τις σκηνές της ἀνόδου και καθόδου στο ὄρος Θαβώρ. Ἀριστερά βλέπουμε το Χριστό να προπορεύεται ἔχοντας στραμμένο το κεφάλι προς τους τρεις μαθητές και το ἀριστερό χέρι

υψωμένο σε χειρονομία λόγου· στο δεξί χέρι κρατεί το θείο Νόμο. Φαίνεται να προετοιμάζει τους μαθητές για τη μοναδική εμπειρία που πρόκειται βιώσουν. Σκοπός του δεν είναι να τους εκπλήξει με τη Μεταμόρφωσή του, αλλά να τους αποκαλύψει τη θεϊκή του δόξα. Μετά το ουράνιο όραμα κατέρχονται από την άλλη πλευρά του βουνού· οι μαθητές στρέφουν ανήσυχοι το βλέμμα προς τον Κύριό τους που τους καθησυχάζει ευλογώντας τους. Ταυτόχρονα τους λέγει: «Μηδενί εἶπητε τό ὄραμα, ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ» (Ματθ. 17:9).

Η παραλλαγή αυτή συνηθίζεται ιδιαίτερα σε τοιχογραφίες, αλλά απαντάται κάποτε και σε φορητές εικόνες. Το γεγονός αυτό, να προστίθενται δηλαδή γύρω από μια κεντρική σκηνή διάφορα δευτερεύοντα επεισόδια, έχει στην αγιογραφική τέχνη καθαρά βυζαντινή προέλευση. Το βαθύτερο νόημα αυτής της πράξης απορρέει από τη σκέψη ότι πάνω στη «θεϊκή» επιφάνεια –εικόνα–, το διαρκές και αιώνιο παρόν λαμβάνει ταυτόχρονα χώρα, κάτι που σε μια «κοσμική» επιφάνεια-ζωγραφικός πίνακας- παρουσιάζεται ως μια αλληλουχία γεγονότων.

Στο παρελθόν κάθε αγιογράφος άρχιζε τη «θεία τέχνη» του με την εικόνα της Μεταμόρφωσης. Εδώ η παράδοση πίστευε ότι η σκηνή αγιογραφείται όχι τόσο με τα χρώματα του τεχνίτη, αλλά με το ίδιο το Θαβώριο Φως. Η οδηγός παρουσία του Αγίου Πνεύματος εκδηλώνεται στη φωτεινότητα και λάμψη της όλης σύνθεσης και αφαιρεί κάθε πιθανή κατευθυντική πηγή φωτός.

Το μήνυμα που εκπέμπει στους πιστούς η εικόνα είναι ότι αφού με το βάπτισμα έχουν γίνει μέτοχοι στο μυστήριο της Ανάστασης (που προεικονίζει η Μεταμόρφωση), καλούνται τώρα να μεταμορφώνονται ολοένα και περισσότερο με τη χάρη του Κυρίου (Β' Κορινθ. 3:18).

Πηγή: Ιστότοπος Ιεράς Μητροπόλεως Καισαριανής, Βύρωνος και Υμητού (www.imkby.gr)